

כמו חיות

אלפונסו לינגיס

המחלקה לפילוסופיה, אוניברסיטת המדינה של פנסילבניה

שושנות ים אינן צמחים אלא בעלי חיים העשויים זרועות ציד. אין להן איברי חישה או מערכת עצבים והן כל כולן עור, ופתח יחיד משמש להן גם פה, גם פי טבעת, גם נרתיק. העור שבתוך הפתח מכוסה חלקות אצה קטנות, חורשות אוקיינוס ממין צומח שאינו מתקיים אלא בתוך השושנות. הזרועות של שושנת הים מביאות אל הפתח פיסות מזון צפות, אבל שושנת הים יכולה לספוג את מזונה רק אם פורק תחילה בגן האצות הפנימי שלה. מתי הפסיקו האצות הללו לחיות באוקיינוס הפתוח ועברו לחיות בתוך שושנות הים? סרטני נזיר אינם מייצרים לעצמם שריון משלהם, אלא נדחקים לתוך קונכיות שהתפנו עם מותם של דיירים קודמים. על הקונכיות של אחד ממיני הסרטן הנזיר נהגות להתיישב שושנות ים ממין מסוים. זרועות הציד של שושנות הים הללו לוכדות קרעים ופירורים ממזונו של הסרטן. מאחר ששושנות ים מפרישות ארס מזרועות הציד שלהן, הסרטן מוגן מפני תמנונים טורפים, שרגישים מאוד לארסן של שושנות ים. כאשר סרטן נזיר גדל לממדים שקונכייתו צרה מלהכיל, הוא מאתר לו קונכייה ריקה חדשה ועובר לתוכה. בשלב זה, שושנת הים עוזבת אף היא את הקונכייה הישנה ומתיישבת על הקונכייה החדשה, בעוד הסרטן מחכה. כיצד יודעות שושנות הים, העיוורות ונטולות אברי החישה, שהגיע הזמן לעבור? שבטי נוודים קטנים חיים ביערות גשם ברחבי העולם מקדמת דנא. אבל עד לא מזמן היו לבני האדם רק שתי דרכים להתפרנס מיער הגשם מבלי להשמידו – הפקה של גומי מעצים, ואיסוף של אגוזי ברזיל. לגומי שימושים רבים בתעשייה, ואגוזי ברזיל תמיד נמכרו היטב בשוקי הייצוא. אבל מכיוון שביער הגשם יש מיני עצים רבים כל כך, מפיקי גומי

* Alphonso Lingis, 1998. "Bestiality," *Symplokē* 6(1/2), pp. 56–71. תרגם מאנגלית: יניב פרקש.
עריכה מדעית: יואב קני. הערות השוליים נוספו בעריכה.

ולקטי אגוזים נדרשו תכופות ללכת שעה ארוכה מעץ אחד למשנהו. במהרה עלה בדעתם של מתיישבים לכרות את יער הפרא ולנטוע מטעי גומי ואגוז ברזיל. אבל מטעי האגוז תמיד נכשלו. העצים צמחו במהירות, פרחו, אבל לא נתנו פרי. רק לפני כ-15 שנה גילו הביולוגים את הסיבה לכישלון. פרחיו של אגוז ברזיל יכולים לעבור האבקה רק באמצעות סוג מסוים של דבורים, והדבורים האלה מאכילות את זחליהן רק באבקניו של סחלב מסוג מסוים – וזה אינו גדל על עצי אגוז ברזיל. מתי התעצבו הפרחים של עץ האגוז כך שרק דבורים יחידות סגולה יוכלו לחדור אליהם? מה שאנחנו מכנים "אגוזים" הם למעשה זרעים, שעל העץ הם סגורים בתוך קליפה קשה וגדולה מאוד המכילה כמה עשרות מהם. אגוז ברזיל משתייך לקבוצת העצים הקשים (hardwood), והקליפה העוטפת את זרעיו נוקשה כברזל. רק יצור אחד באגן האמזונס ניחן בשיניים וברצון לקרוח בקליפה זו. זהו מכרסם בגודל בינוני שנקרא אגוטי, וכאשר הוא מצליח לחדור את הקליפה הוא אוכל רק מקצת מן הזרעים. יתרתם סופחים לחות מבעד לנקבים ואז דוחקים את שורשיהם אל תוך האדמה. בלעדי המכרסם היו הזרעים נותרים כלואים לעד, והעץ היה נכחד מזמן.

אין כנראה בטבע שום מין שאינו מתקיים בסימביוזה עם מין אחר כלשהו. מתי הופיעו צורות ראשונות של חיים תאיים, בעלי גרעין? המיקרוביולוגית לין מרגוליס (Margulis) הגיעה למסקנה שכלורופלסטידות ומיטוכונדריה, יצרני האנרגיה מעבדי החמצן שבתוך תאי הצמחים ובעלי החיים, היו בראשיתם חיידקים כחוליים ("כחוליות"). מושבות של מיקרואורגניזמים התפתחו בנפרד, ואז יצרו מערכות סימביוטיות שמוכרות לנו היום כתאים יחידים – אם באצות, אם בגוף האדם.

בעלי חיים אנושיים מתקיימים בסימביוזה עם אלפי מינים של חיידקים אנאירוביים: 600 מיני חיידקים בפה, המנטרלים את הרעלנים שכל הצמחים מפיקים להרחקת אויבים; 400 מינים במעי, שבלעדיהם לא היינו מסוגלים לעכל ולספוג את מזוננו. חלק מן החיידקים מסנתזים ויטמינים, אחרים מייצרים רב-סוכרים שנחוצים לגופנו. מספר המיקרואורגניזמים בגוף האדם גבוה עד פי מאה ממספר התאים שלנו. הם מתרבים בעזרת הדנ"א והרנ"א שלהם ולא שלנו. מקרופאגים במחזור הדם צדים וכולעים טריליוני חיידקים ווירוסים שנכנסים בלי הרף לגופנו החדיר: הם הסוכנים השומרים על גבולותינו. המיקרואורגניזמים משמשים סוכנים אמיתיים של ייחודנו כאורגניזמים – הם, ולא "צורה" אריסטוטלית כלשהי. מתי התיישבו החיידקים הללו במערכת העיכול שלנו, ומתי התיישבו המקרופאגים במחזור הדם שלנו?

אנחנו מקיימים סימביוזה עם שדות אורז, חיטה ותירס, עם שיחי פטל סבוכים ועם חלקות ירק, וגם עם החיידקים קושרי החנקן באדמה, ששורשי כל הצמחים הללו נזקקים להם כדי לצמוח ולהזין גבעולים ועלים, זרעים או פירות. גם עם יונקים, ציפורים, זוחלים ודגים אנחנו מקיימים סימביוזה, נעים וחשים מתוכה.

הבה נשתחרר מן התפיסה כאילו גופנו מוגדר בידי הצורה שעושה אותו מושא לצפייה ולמניפולציה מן החוץ. הבה נמוסס את המעטה המושגי שלוכד את הגוף כעצם חומרי ממשי. הבה נתרחק מן האספקלריות האנטומיות והפיזיולוגיות שמציגות לנו את הגוף כקבוצת איברים, כמערך של פונקציות ביולוגיות או פרגמטיות. הבה נתעלה מעל לראייה הפשטנית התופסת את פעולות חלקי הגוף כשלובות זו בזו מבחינה תפקודית, ואת הגוף עצמו כיחידה נבדלת של חיים. הבה נפסיק לזהות את הגוף עם התפיסה הדקדוקית של סובייקט פועל, או עם התפיסה המשפטית של סובייקט מחליט ויוזם.

כמה קצרת רואי היא התפיסה שעקרון האינדיבידואליזם מתבטא בצורה, או בעצם התופס מקום באופן שמדיר עצמים אחרים, או בארגון פנימי או בהגדרתו העצמית של הסובייקט. עונה, קיץ, רוח, ערפל, נחיל, בוקק אור בשעת צהריים – גם לאלה יש קיום מובחן, אינדיבידואלי, אף שאינם עצמים חומריים או סובייקטים. לאקלים, לרוח, לעונה, יש טבע וייחוד לא פחות מאשר לגופים שמאכלסים אותם, שעוקבים אחריהם, שישינים ומקיצים בתוכם.

הצורה והחומר של גופינו אינם עפר שיהיה עיצב ואז הפיח בו רוח חיים; הם שוניות אלמוגים מלאות פוליפים, ספוגים, גורגונאים ומקרופאגים חופשיים שנבחשים בלי הרף בידי מונסונים של אוויר לח, של דם ושל ליחות.

כל חיה מתקבצת לקבוצות בדרכה שלה; היא איננה עצם חומרי בעל תכונות עצמאיות. מה יעשה זאב בודד? או לווייתן, פרעוש, זבוב, עכברוש? מהי קריאה במנותק מן האוכלוסייה שאליה היא ממוענת, מן האוכלוסייה ששומעת אותה? נחיל דגים, עדרת ציפורים, להקת אריות – אין אלה צורות נחותות של חברה, התחלות מהוססות של סדרי פוליטיקה וכלכלה. אלה תנועות והשפעות, דיפרנציאלים של מהירות שמכוננים את כוחם, עוצמות שמתממשות.

להקת זאבים, התכנסות זרירים רעשנית על עץ אדר לעת ערב, ביצה פועמת בקרקורי צפרדעים, לילה מזדהר בגחליליות – כל אלה מעוררים בנו ריתוק קמאי. מה שחש מרותק ללהקה, לחבורות הסוואנה והלילה, לתנועת הנחיל, הוא הריבוי שבכולנו: הצורה האנושית והלא אנושית, בעלת החוליות וחסרת החוליות, החיה והצומחת, בעלת התודעה וחסרת התודעה; תנועות ועוצמות בתוכנו, שאינן רתומות למטרה או לתכלית מודעת שאפשר להצדיקה בתוכנית קפיטליסטית כלשהי לצמיחה כלכלית, או בפנטזיה טרנסצנדנטית או תיאולוגית כלשהי בדבר כינון אובייקט או יצירתיות הנטועה בנו. חייזרים על כוכבי לכת אחרים, גלקסיות המייצרות טריליוני כוכבים, טיפות מים שתחת המיקרוסקופ מגלות מיליארדי פרוטוזואה מתפתלים – כל אלה הם דברים מהפנטים. מה שמוקסם בנו הוא התנועות והעוצמות הלא אנושיות שבתוכנו, פעימות האנגיה הסולרית המוחזקות לרגע ומשתברות בתאינו הגבישיים, התנועות והעוצמות המיקרו־אורגניות בזרמים של שוניות האלמוגים הפנימיות שלנו.

תנועותינו אינן יוזמות ספונטניות שמופעלות כנגד מסות אינרטייות; אנחנו נעים בתוך סביבה של זרמי אוויר, עצים מרשרשים וגופים חיים. תנועותינו מופעלות על ידי זרימת הדם, הלמות הרוח, צרימת מקצבי ציקדות באילנות סתיו, שאון של מכונות חולפות, דילוגי סנאים, הידרכותם של צבאים. דיפרנציאלים של מהירות ואיטיות המשתחררים מגופנו אינם עוצרים או אוצרים את התנועות הללו בלבד. אנחנו מרכיבים את הדיפרנציאלים, הכיוונים והמהירויות של תנועתנו בהתאמה לתנועות הסביבה: רגלינו דשות בכבדות פילית, או, אם התגדרנו, פוסעות באלגנטיות חתולית; ידינו מתנופפות בחיות של פינגווינים; אצבעותינו מתופפות בעקשנות של נקר; עינינו נודדות עם אוושת הרוח בערבה הפורחת. לא רק פריסה מרחבית מאפיינת את התנועות הללו; גם עוצמתן יודעת גאות ושפל. הן נמרצות, סוערות, חקרניות, להוטות, עדינות, משתפכות, נלהבות, תאוותניות. רק בזכות הרוגז, הפחד, הזעם, הרפיון והתרוממות הרוח אנחנו מגלים את התמנן בים, את הארנבון הנלכד בפנסי המכונית, נחש בעשב, חתול על ספה, דולפין באוקיינוס. תנועותינו נעשות נרגזות למשמע זמזומו העיקש של יתוש, נפחדות מול צרעה זועמת שהפרענו את קינה, נרפות לנוכח גרגורו של חתול, נלהבות מול התנוצצות דגי שונית במים טרופיים.

*

מנגינה אינה נפתחת בשום אופן בייצוג מוקדם של הצליל האחרון, ומהלך התפתחותה בשום אופן אינו תכליתי. גם כשאנחנו שרים או מתהלכים או מתבנתים את תנועת האצבעות בשיער לכדי מנגינה קינטית, איננו נשלטים בידי תנועה אחרת. מנגינות אינן מחקות אלא עונות לפזמונים שמתחילים ונפסקים ברחובות, בשדות ובעננים. צרצרים בשדות וציקדות בעצים, זאבי ערבות בגבעות הלילה, צפרדעים באגם, לווייתנים באוקיינוס וציפורים בשמיים – כל אלה ממלאים את כוכב הלכת שלנו בזמר בלתי פוסק. בני אדם אינם מתחילים לשיר, ואינם שרים בפועל, מתוך ובתוך קול דממה דקה. קולותינו מתחילים לגרגר, להמהם, ומגיעים לשיא דווקא בעיצומם של הקונצ'רטו והקופוניה של הטבע והמכונה.

ז'אן מארי גוסטב לה קלזיו (Le Clézio) ניסה במשך שנים ארוכות לעמוד על טיבם של המאפיינים הייחודיים בשירתם של בני שבט לקנדון בצ'יאפס – מוזיקה של קריאות ורעשים, חסרת מלודיה או הרמוניה; מוזיקה חזרתית המבוצעת לכד בחשאיות הלילה, באמצעות צינור במבוק מונופוני, חליל ובו שני חורים בלבד, תוף, מגרדת, קונכייה, פעמון; מוזיקה שאינה מבקשת יופי ואינה פונה לאיש. ואז, בלילות הארוכים של העונה הגשומה, שמע לה קלזיו כיצד שירי האינדיאנים זונחים את שרשראות המילים והמשמעות ובמקומן חוברים ומצטרפים לבאסו קונטינואו של הצפרדעים, הכלבים, קופי העכביש, האגוטים, חזירי הבר והעצלנים של הלילה הטרופי.

חרקים שרים בגופם, ברגליהם ובכנפיהם; בעלי חיים אנושיים שרים בגרונם, בחזם, בגופם, ברגליהם ובאצבעותיהם. בעלי חיים אנושיים שרים עם חיות האדמה, האוקיינוס והשמיים, ובעזרת קנים וענפי דיג'ר'ידים שתוכם כורסם בידי חרקים, בעזרת תופי עור ומיתרי מעיים, בעזרת ארד ופליז. בני אדם שרו בגופם סביב מדורות של ציידים-לקטים בימי קדם, וריקודי המסאי מחברים מלודיות חזותיות אל מול גבעולי עשב הפיל. במשכנות העוני של השחורים בעיר הברזילאית סלכדור, תושבים מוליכים את הסמבה בינות לתרשימים גיאומטריים של תנועת המכוניות בכבישים, ובצד פעמות החתולים והכלבים בסמטאות. בדממה הכפויה של ספריות אוניברסיטאיות, סטודנטים רוכנים מעל ספרים בעוד חלקים מגופם שרים – רגלי המחושם שלהם נוקשות נקישות קצובות ברצפה, ואצבעות יונק הדבש שלהם מרקידות מנגינות אלגנטיות בשערם.

*

בחיי היום-יום אנחנו מייחסים חשיבות מיוחדת לתנועה תכליתית, ממוקדת מטרה. אבל מרבית התנועות – דברים שנופלים, מתגלגלים, קורסים, זזים, מתיישבים, מתנגשים באחרים, מעוררים אחרים לתנועה – אינן ממוקדות מטרה. הטלאולוגיה קובעת כה מעט מתנועות גופם של תמוננים המשתעשעים בשונית, של דגי גופי המפרפרים בזרמים האיטיים של האמזונס, של קקדואים המלהטטים בין גבעולי מטפסים בגינאה החדשה, של שחפיות הקוטב החוצות במעופן את כל קווי הרוחב של כדור הארץ מאנטרקטיקה ועד לחוג הארקטי, של בני האדם! כה מעט מן התנועות הללו נקבע מתוך ייצוג מקדים של מטרה, מתוך תוצאה או מצב סופי שיש להשיג או לייצר! משמעותן אינה נגזרת ממסומן חיצוני המדומיין מלכתחילה, והן אינן מכוונות על ידי נקודת קצה, מטרה או תוצאה. ובהיעדר תמה, שיא או התרה, הן נמשכות מתוך עיצומן.

ועוד פחות מכך אפשר לראות בתנועות הללו יוזמות של סוכן המכוון את זהותו ומרחיב אותה כלפי חוץ! בשום אופן אין אלה תנועות שבאמצעותן ברייה מודעת חותרת לקיים ולגבש ולייצב את עצמה, ועוד פחות מכך – להשתלב בסביבתה.

גופנו זו במהלך היום, נשען, מתיישב, נסער, ולמרבית התנועות של זרועותינו וידינו אין מטרה; עינינו מחליקות בחוריהן בלי הפסק, צפות ומיטלטלות בגלי אור השמש. אפילו מרבית התנועות שאנחנו מייחסים להן מטרה מתחילות פשוט כדחף לזוז, להתחיל את היום, לצאת מהבית. אנחנו יוצאים מהבית כדי ללכת ברחוב, לטייל לאורך החוף, לשוטט ביער. בגן הַזֶּן ריואן-ג'י בקיוטו, למשל, נזירים גורפים את החצץ מדי בוקר, זה 500 שנה, לדוגמת גלים. כפרייה גואטמלית מעסיקה את ידיה במקצבים ובמחזוריות של הסריגה, בעודה יושבת על שרפרף ומרכלת עם חברותיה; הזקן הפלסטיני, שכבר לא יזכה לצאת את מחנה הפליטים שלו, ממולל באצבעותיו חרוזי תפילה.

כל תנועה תכליתית, לאחר שרכשה לה קצב, מאבדת את הטלוס שלה ונמשכת כמחזוריות בכוח שאינו כוח הרצון המוציא אותה לפועל ואז שב ומוציא אותה לפועל; היא נמשכת

בכוח של עוצמה פנימית. הנגר מטפס על הגג למסמר רעפים; ובן רגע משחררת דעתו את ה"מטרה", ומקצב הדאם-דאם-דאם-דאם, דאם-דאם-דאם-דאם, נושא את תנועותיו הלאה כמו את הרוקדים בדיסקוטק. הכוח שהוא מרגיש בתנועותיו כבר אינו כוח רצונו המחליט אלא עוצמת שרירים תוססת וחיה האוחזת בידית של הפטיש הנאה והמאוזן שהוא כה אוהב. מקצב דפיקותיו משתלב במקצב הרוחות והעלים הנופלים, ואז, ברגע הפוגה, הוא מבחין פתאום – הוא לבדו מכל תושבי השכונה – בנקישות מקורו של הנקר על גזע עץ.

*

התנועות והעוצמות של גופנו נוטלות מן התנועות והעוצמות של הטוקאן והזאב, של המדוזה והלווייתן. הפסיכואנליזה פוסלת כהתנהגות אינפנטילית כל מגע אנושי עם חיות אחרות, שאותן היא מפרשת, בכפייתיות דון-קיוטית, כמייצגות של דמויות האב והאם במשולש האדיפלי. אבל הכוונה איננה להזדהות עם החיה האחרת; ועוד פחות מכך – לזהות את החיה האחרת עם אדם אחר.

ידו של ילד המלטפת דולפין קולטת את נחשולי ההתעלות הפועמים בגופו החלק, ואילו הדולפין קולט את גלי האינטימיות האנושית מן המגע הקרוב עם פני הילד. אישה הרוכבת על סוס מתנודדת בנחשולי דחפיו, ואילו הוא טופף בהתאם להכוונתה השקולה. תנועות גופה שולחות דרגות דיפרנציאליות של מהירות והאטה, חשות ברטט המהירות ובפריקה המרגיעה של ההאטה. התנועות הללו אינן פרודוקטיביות, אינן נמתחות אל תוצאה או התפתחות. הן צורות של דחף החזרה; זה מלטף עגל מדי ערב בחווה, זו רוכבת על סוס ביער בחזרתיות הבלתי מצטברת בעליל של אורגזמה.

הורים לתינוק ראשון חשים שלל תחושות כלפיו – פליאה, סקרנות, גאווה, רוך, העונג הכרוך בטיפול בחיים חדשים. האם עשויה לחוש תרעומת כלפי האב שאינו יכול להשתתף במלאכת ההנקה המייגעת וממאן להשתתף בהחלפת החיתולים המאוסה; האב עשוי לקנא על שהאישה שהתמסר לה בלעדית זה לא מכבר, זו שהתמסרה לו, מקדישה כעת את רוב מעייניה לתינוק. ומה מרגיש התינוק, פרט לרעב ולא־ינוחות? יהיו אשר יהיו הרגשות המבעבעים בגוף הסתום והלא ממוקד הזה, הם מטושטשים ומעורפלים. אם יגדל בבית יתומים של המדינה יגיע בבוא העת אל פס ייצור במפעל מכוניות או טבק, ורגשותיו ייוותרו סתומים, מטושטשים ומעורפלים. ואם יגדל במגדל דירות אמריקני, להורים הצופים מדי ערב בסרטי פעולה בטלוויזיה אגב ליטוף אוסף כלי הנשק שלהם ויוצאים בסופי שבוע לנסיעה בנוף עירוני של שדרות, מנהרות וכבישים מהירים, כאשר מבעד לחלון המכונית נשקפות רק מכוניות אחרות, יפתח עד גיל הבגרות המינית רק רגשות מן הסוג המאפיין את באלארד ווהן בספרו של ג' ג' באלארד קראש¹.

1 ג'יימס גראהם באלארד (1930-2009) היה סופר בריטי. הידועים שבספריו הם אימפריית השמש האוטוביוגרפי וקראש, המתאר יחס פטישיסטי לטכנולוגיה ולאלימות.

האין אלה רגשות חייתיים המבארים את רגשותינו שלנו? הרגשות הייחודיים לאדם מנוטרלים כמעט בידי חישובים מעשיים, תבוניים, תועלתניים. האם האנושית, בהיותה גם אשת קריירה, כבר אינה יודעת אם מה שהיא מרגישה הוא אהבה הורית, או שאולי דאגתה לתינוק היא רק דאגה לתדמיתה או לילד כשלוחה. ואז אנו רואים את הציפור האם תוקפת חתול, את הפילה המתאבלת גוררת איתה את גורה המת במשך שלושה ימים, ומחדשים את אמוננו בקיומה של אהבת אם. כל כך הרבה מן האומץ האנושי הזוכה לשבחים סביבנו אינו ניתן לניתוק מלחץ חברתי ומן השאיפה הנגזרת לכבוד ויקר, עד שרק הפר בקורידה יכול לשכנע אותנו בדבר קיומה הממשי של גבורה.

האם כוח רגשותינו אינו זה של בעלי חיים אחרים? פעוטות אנושיים מעייפים אותנו ליד שולחן האוכל: הם מנקרים במזונם, משחקים איתו, דעתם מוסחת בקלות; רעבתנות אמיתית הם קולטים מן הכלבלב השקוע כל כולו, בריכוז זני, בקערת האוכל שלו. סקרנות מתעוררת בהם למראה עכבר לבן מחטט בין הניירות והעטים על שולחנו של אבא. דידוי ראשון מתחלף אצלם בניתור נמרץ עם הקיכלי הנודד המקפץ על הדשא. הם מפתחים קלילות בין היונים בפארק, שעוברות בזריזות מן הקרקע אל שכבות של אוויר שטוף שמש. הם מזדעפים בנסותם ללטף את הכלב הזקן ומוכה השיגרון שהשוטר בדימוס מוציא לטיול בפארק. הם נדבקים בזעם צדקני מאמא תרנגולת שזוקפת נוצות ומנקרת כשהם מנסים לקחת ממנה אפרוח. זעם יוקד הם קולטים מן הכלב הקשור בשרשרת וחושף שיניים בחצר השכן, ובעצמם הם מתנסים ברגשות דומים באמצעות חשיפת שיניים כשחוגרים או מרסנים אותם. כעסו של התינוק האנושי דועך מעצמו; אך חמתו נמתחת לממדים ליליים, ארציים ושמימיים מתוך שמהדהדות בו עצמו יללות כלבים שנקשרו בלילה, שאגות טיגריסים, קצפם של כיכלים כחולים הרודפים אחר ניצים בשמיים.

אצבעותיו הקמוצות של תינוק מתרפות ומתרככות באחיזת החתלתול, והומות סיפוק כאשר הוא מלטף את פרוותו בעוצמה ובמחזוריות שנענות בקול גרגור. הקקרו לופת בלפיתת צבת את ענף האלון שעליו הוא ישן ויכול לקצוץ אותו לגזרים בתוך חודש; אך הוא מרפה את טופריו על זרוע הפעוט ולעולם אינו נושך את האוזן שהוא מכרסם בחיבה, והוא מותח צוואר ופורש כנף כדי להתלטף לכל עומק פלומתו. והפעוט הבא איתו במגע מגלה שידייו שלו אינן רק קרסים טלסקופיים המשמשים לאחיזה, אלא איברים שיכולים לגרום הנאה. במגע עם הכלבלב הלוחך ומלקלק את רגליו ואצבעותיו ופניו, התינוק מגלה ששפתיו אינן רק תופסנים בשרניים להחזקת מזון, וכי לשונו אינה רק מנוף להזזת המזון ללועו, אלא איברים שנותנים, שנותנים עונג, שנותנים את עינוגי ההתנשקות. התינוקת המרגישה את הטלה או את גור הבואש מפנים אליה בטן או ירכיים, מרימים זנב לליטוף, מגלה שירייה, ירכיה ובטנה הן איברים שמעניקים עונג.

הליכידו האנושי בשום אופן אינו מועיד אותנו מטבענו רק לבני אדם אחרים, רק לבני המין השני. אם מעודכם לא חשתם בבשרכם את קרקוריה המסופקים של תרנגולת שלוטפה

בצווארה ותחת כנפיה; אם מעודכם לא נישקתם את פיו של עגל שהרים אליכם את ראשו; אם מעודכם לא ידעתם עגבות סוס חמימות; או השתלהבתם מכנפי הקטיפה של תוכים ומזמרתם הלוהטת של חרקים בליל קיץ – אם נכנסתם למיטה עם אדם אחר מבלי שקיימתם יחסים עם שאר בעלי החיים, או אז אפשר לומר שרק פרקתם מתח, השתגלתם. אבל כשאנחנו עושים אהבה עם בן אנוש אחר – כך בלשוננו הרת המשמעות – אנחנו עושים אהבה גם עם הסוס והעגל, עם החתלתול והקקדו, עם עשי הקטיפה ועם צרצרי התאוה.

*

האורגזמה מתפתחת באמצעות פירוק הגוף הכשיר, המסוגל, שפון ותוכנת לתפקוד יעיל בסביבה של כלי מטבח, מכשירים, מכונות. ראשיתה בהתערטלות. הביגוד אינו רק שריון המגן עלינו מפני חום, קור, גשם, ברד, מפני דחפים דוחקים, סקרנות, חיוזרי אחרים. הוא אינו רק מגן על בשרנו מפני לכלוך, אבק, קצוות חדים של מכשירים ומכונות שאנחנו מפעילים. בכל יציאה לרחוב, בכל פתיחה של דלת למתדפקים עליה, נגלים לעינינו אנשים שכבר מחו מעל פניהם כל זכר ללילה, לאנונימיות ולהתרת הרסן של הלילה; אנשים שכבר סידרו את פרא שערם, שהתאימו את בגדיהם למרחב הציבורי. כל לבוש הוא בגדי שרד, מדי ייצוג. הוא והיא מתלבשים כפאנקיסט או כילדה טובה, כפועל או כמנהלת, כעירוני או כבת פרברים; היא והוא מתלבשים בתחום או עוטים מעיל עור מהוה של מי שמבלה את רוב שעות היום בחוץ; הוא מתהדר בחליפה או לובש סתם ג'ינס, היא עונדת מחרוזת פנינים או שרשרת חרוזים של אינדיאניות בנות הופי. הוא או היא מתלבשים היום כפי שהתלבשו אתמול ובשנה שעברה: היא מקפידה על חזות מצוחצחת בחליפת שני חלקים ההולמת אשת עסקים נמרצת; הוא משמר את המראה הגברי של איש השטח גם כשהוא מבקר בעיר או מתארח אצלנו לסעודה חגיגית; הוא אינו פושט מעליו את החולצה המשובצת והג'ינס ומחליף אותם בחולצת היפים צבעונית או בחולצת מעצבים איטלקית ממשי. כשאנחנו רואים אותה בחולצת טי או בסוויטשירט עם לוגו של מכללה, אנחנו רואים מישהי שלא רק מתלבשת במדים של סטודנטית, אלא מלבישה גם את הליכותיה, את מחשבותיה ואת תגובותיה באלה של תלמידת שנה א' באוניברסיטת פֶּן, או של עכפרת מעונות או של חברת אחווה. המדים מבטאים גם את הטקסיות הגלומה במערך של פעולות, יוזמות, מחשבות, דעות ותחושות שנשמרות לאורך שבועות, חודשים ושנים. אנחנו רואים את ההתמדה ומגיבים אליה.

כעת היא או הוא מתפשטים לנגד עינינו ותחת ידינו המגפפות. בערטלה אותו ואת עצמה, הוא והיא פושטים את המדים, הקטגוריות, ההתמדה, הסיבות והתפקידים. מובן ששרירים שפותחו בחדר כושר מציגים בפנינו כסות מסוג אחר – שריון גוף, האחדה, גוף שפוסל לפי דוגמה. אבל בדלדול הקל של השדיים הגדולים או של החזה הבלתי מפותח, במרחב החלק של הבטן, בחיטובי האחוריים, במרחבים העירומים של פנים הירכיים

העליונות, אנחנו רואים בשר, תאוות בשרים, ועינינו כבר מלטפות כדי לגעת במה שעושה את הגוף ממשי ומרטיט אותנו בחושניות ובחיים. הגשמיות הזאת, העור העירום הזה, אינם ממשיים אלא במגע הבשרים, ההולל והמתירני.

כשגופנו נעשה אורגזמי קורסת יציבת הגוף, שבדרך כלל עומד הכן למלא משימות. תרשימי התפעול מתמוססים מידינו ומרגלינו, ואלה זזות כמו נתלשו מן הגוף, חשופות למגעו וללשונו של אחר, מונעות בידי אחר. שפתינו מתרופפות, מתרככות, מזדהרות ברוק, יורדות מפסי המילים; גרונותינו מפיקים צלילי גרגור, צחוק, אנחה, אנקה. מתפוררת תחושת העצמי, נעלם הכבוד העצמי שנבנה בעמל למילוי משימות בסביבה מוכנית וחברתית, נמחה השם הטוב ששומר באינספור עימותים, שיתופי פעולה ודרישות; האגו מאבד את מקומו כמוקד כל הערכה, החלטה ויוזמה, ואילו הדחפים, התשוקות, חוזרים אל אי-אחריות חיתית. אנחותיו ואנקותיו של האחר מפלחות את עצבי העוררות, ומעורמינו הפגיעים ננסכים עוויתות של עינוג ועינוג ממגע גוף, לחיים, בטן, ירכיים – כל אותם מרחבים שאינם אוחזים ואינם נאחזים. רעמת האריה ורעמתו של סוס ההרבעה, נקבי הגוף השעירים, חזה הפר הצמרי, בתי השחי הקופיים, הפרווה החתולית של כף הערווה, סבך פי הטבעת של הסאטיר – כל אלה קוסמים לנו בעוצמה מסחררת. אנחנו חשים את עצמנו חתול וזאבה, שועל וכלבה; גרגורי גורים מהדהדים בליטופים אורגזמיים, אצבעות סנאים נוסעות רצוא ושוב לאורך גזעים וענפים, צדפת הנרתיק שלנו נפתחת, וזכרותנו, חלקלקה וזקורה וראשה מתנודד כקובר, משתרגת פנימה. גופים שריריים וגרמיים פושטים צורה ולובשים צורה, נעשים בוץ מבעבע, זיעת יונקים, הפרשות זוחלים, ראשנים זעירים ונשימות חמות-לחות המזינות את המיקרו-אורגניזמים המרחפים באוויר הלילה.

המיניות האנושית אינה רק מה שבני הפרברים החסודים מכנים "סקס חיתית", משל הייתה הזדווגות אקראית וריקה ממחשבה של כלבי מחמד; היא מפתחת את כל עידוני הארוטיקה. התאוה מגייסת את מלוא הארוס האפלטוני שחושק ביופי הנצחי למראה ובחיי הנצח של היופי; היא מפתחת את המיומנויות והאומנויות של הפיתוי, את השימוש המגרה והמתגרה בשפה, את המטפורה והמטונימיה, את הסינקדוכה והאירוניה, את הלא-שהוא-כן ואת הכן-שהוא-לא, את העונג המסוים הכרוך במראית עין, בסימולקרה ובתחפושת, את האתגר ואת כל כובד משקלו המלאכותי של המשחק. המראה הנשי המושלם, אמר בודלר, הוא "המראה האדיש הזה, המראה המשועמם הזה, המראה המצועף הזה, המראה המחוצף הזה, המראה הקר הזה, המראה הזה של ההסתכלות פנימה, המראה השתלטני הזה, המראה החושני הזה, המראה המרושע הזה, המראה האדיש החולני הזה, המראה החתולי הזה, עירוב של ילדותיות, נונשלנטיות וזדון".

אין כאן, אצל בודלר, גוף נשי שהותאם באופן מושלם למשימות כמו גידול ילדים, או דאגה לאחרים, או זכייה באליפויות טניס. אין כאן אישה המוכיחה את תבונתה המושלמת במרוצת קריירה מזהירה, אישה המפגינה יישוב דעת ומטפסת לפסגות של אחריות פוליטית

מבלי שתוכתם בהתפרצויות רגש. לא אישה הצועדת בנעלי הליכה הגיוניות יש כאן, אלא כזאת שטופפת על עקבי חסידה או מרחפת בסנדלי עור תאו; אין כאן אישה הלובשת טי-שירט וג'ינס שכובסו במכונה, אלא כזו העוטה משי שטוו עשים ומעוטרת בשרשראות צדפים פולינזיים המשקשקים עם תנועותיה. אין כאן זרועות שריריות ורדים גרושי חלב, אלא שדי קטיפה ובטן שלא נועדה להיריון ולסימני מתיחה. לא כרס הפולטת בעבועי עיכול ולא אחוריים המדיפים ריח הפרשות, אלא אישה השורדת על גבעולי סלרי ושמפניה, או אורז חום ומים. לא הנקבי מוצג כאן אלא הנשי, שאינו מציית לדבר פרט לחוקים אסתטיים שיצר בעצמו. אשת תעות אֶסטרלית, החולפת בנקל מבעד לדלתות, לשוטט בגני ורדים ובבריכות בדולח שקרני הירח מותירות כשובל בעקבותיה.

גברים בימי הביניים נעשו לאובייקטים ארוטיים באמצעות לבוש אבירים ראוותני, בקרבות שנערכו בעולם מכושף של קוסמים, דרקונים, רמכים ומבצעי הצלה, בשירת הסירנה של צוענים פורעי חוק, טורפי פרא בעולם הפיאודלי המאורגן. על מסך הקולנוע, האובייקטים הארוטיים הגבריים הם קציני פרשים או קציני צי בני המאה השמונה-עשרה שמפסידים הון עתק בהימורים, נלחמים זה בזה ורוקדים, או מאפיונרים ופורעי חוק בני המאה העשרים, נוכלים המשתייכים לחברה הגבוהה. המדים הלבנים המעומלנים של קציני צי, עם הכותפות המזוהבות, הכובעים והכומתות, או מגפי הרכיבה הבוהקים של קציני הפרשים, שלעולם לא דבק בהם ולו שמץ מרפש הקסרקטין וטומאת שדה הקרב, מציגים גם אותם כגברים אֶסטרליים המופיעים כחזיונות תעותיים מן החלל החיצון שמעבר לחברה. שורדים מהמאה התשע-עשרה ופורעי חוק ונוכלים מהמאה העשרים מקשטים בכסף את מדיהם השחורים ובתכשיטים יקרים את ידיהם המגואלות בדם. הם משחרים לטרף בעיבורי הכישוף והידעונית, מקודשים בכוחה של אותה דת אחרת של קמעות, טליסמאות, מזל, גורל, אותות מבשרים, קללות, כשפים, אנשי זאב וערפדים.

אבל בתחום זה הקורטיזנה, המתמחה בטקסי הארוטיקה, מקיימת סימביוזה עם ציפור הקצאל ההדרור, שפסות הנוצות הזוהרת והראוותנית שלו אינה משרתת תכלית מעשית כלשהי; וקצין הפרשים חי בסימביוזה עם דגי האלמוגים, שתצורות אֶשֶׁר שלהם אינן מבליטות דווקא את האיברים הפונקציונליים של גופם, וצבעיהם הפוביסטיים אינם משמשים להסוואה יותר מאשר כומתות אדומות או מכנסי ג'ודפור לבנים המשמשים לרכיבה. הריטואלים וכללי ההתנהגות המשוכללים בקרב הקורטיזנות בחצר "מלך השמש" לא היו מטוקסים יותר מטקסי הפינגווינים הקיסריים באנטרקטיקה; קוד האבירות בפרובנס של ימי הביניים לא היה מושלם יותר מטקסי האביב של האימפלות בסוואנה של מזרח אפריקה; מנהגי הפיתוי של הגיישות בקיוטו העתיקה לא היו מעודנים יותר מאלה של העגורים שחורי הצוואר בביצות שטופות אור ירח.

מאז ימי קדם, כפי שציין כבר קאנט האדוק והצונן, ניסו בני אדם להגביר את קסמם הארוטי באמצעות התקשטות בהדרן של חיות; הם השתמשו בנוצות הזוהרות של הקצאל

ובפלומה המצועעת של היען, בפאר הפנימי הסודי של צדפות הפנינים ובברק האביב של פרוות השועל. לפני ורסאי, בשמים לא יוצרו מצוף פרחים אלא מהפרשות המושק של בעלי חיים.

ואילו היום, בעולם האינטרנט שלנו, שבו הכול מצטמצם למסרים דיגיטליים, לתמונות ולסימולקרות המשודרות מיידית מאיש לרעהו, תשוקתנו לבעלי החיים היא שמורה לנו את כל המנהגים והכשפים, את הנוכחות הלוהטת והמגרה ואת השיהוי הטקסי של הארוטיות. קרבות תרנגולים, ציפורי גן עדן המנקים שטחים מצמחייה ומעטרים אותם בצדפים ובפרחים לכבוד ריקודיהם המבוססים, הם פיתוחים ארוטיים ראוותניים שחורגים הרחק מעבר לצורכי ההזדווגות והרבייה; ובתחום זה מצטרפים בני האדם אל שאר בעלי החיים.

*

ציורי האדם הניאנדרטלי במערות קוסקה, שוֹבָה ולאסקו מראים שהאלים הקדומים ביותר של האנושות היו בעלי חיים אחרים, שנתפסו בעיני הציידים-הלקטים כמי שאינם שבויים באיסורי טאבו, כקדושים יותר ושטניים יותר מבני האדם. היו אלה בעלי חיים אצילים – טיגריסים, אריות, יגוארים, עיטים, קונדורים וקוברות; בעלי חיים אמיצים. במערות לאסקו יש ציור אחד ויחיד של אדם – דמות קו סכמטית בעלת ראש של ציפור. מי יכול שלא להתרשם מיצירות האמנות העתיקות של מצרים, מסופוטמיה, דרום מזרח אסיה ואמריקה – צלמים וחריטות של בני אדם בעלי ראש של אריה, דמויות שחציין אדם חציין פר, חציין אדם חציין צבי, אדם שראשו ראש שועל, ראש מגלן או ראש חתול?

בעלי חיים אנושיים הם לפעמים חברותיים כשימפנזים ולפעמים מתבודדים כאורנגאוטנים, לפעמים חששניים וצייתניים ככבשים ולפעמים גאים ויפים כפנתרים. האדם העירום, שמבשיל לאט כל כך, שנבהל בקלות כזאת מבני דמותו, עשוי לשמר לכל אורך חייו שכבה עמוקה של חשש וזהירות אינסטינקטיבית. הוא רוכש מיומנויות מועילות, נטייה לריצוי, תנוחות וגישות כנועות. את אלה הוא קולט מאחרים, מעביר לאחרים. הוא קנאי לזכויות, לוקח אחריות שיוצרת אצל אחרים תלות. הוא לומד להביא תועלת, לשרת, להתרפס. אם יחוש כי מופנות כלפיו האשמות, ימציא צידוק לכל הרגשה ומעשה.

כאשר בני אדם כאלה התחמשו בשירות הפוליס, האומה או הדת הכובשת, הם הדהירו אלפי סוסים לעבר מוות חסר פשר. נשרים באו לפזר את גופותיהם בשמיים. ההולנדים, האנגלים, הצרפתים, הרוסים והפרואנים הפליגו עד "טֶה פֵיטוּ או טֶה הֶנוּאה" – "טבור העולם" – כדי לשבות עבדים; וכשעבדים אלו חלו ומתו הם השליכו את גופותיהם לאוקיינוס, שם כרישים באו להחיותם שוב בגופם. יוני דואר ודולפינים אינם משמשים עוד כחיילים במלחמות האדם; כיום, צבאות האדם ממריאים עד שחקי הסטרטוספירה ומפליגים עד מעמקי הים, ומשם משגרים טילי הרס. החיים הוויראליים והחידקיים הם שמגויסים להפיץ את איכות המין האנושי בשדות הקרב.

הכלכלה החופשית, הקפיטליסטית והגלובלית שפועלת היום מבטיחה שמעצמות תעשייתיות לעולם לא ישובו להילחם זו בזו. הן מפרקות את מאגרי הנשק הגרעיניים והביוכימיים שלהן. אבל כוחן התעשייתי אוסר מלחמת עולם שלישית על העולם עצמו, על מרכיבי היסוד של הטבע: היבשות הפוריות, האוקיינוסים, מאגרי המים המתוקים (ששבעים אחוזים מתוכם צבורים בקרח הנמס כעת באנטרקטיקה), האטמוספירה, שכבת האוזון, האור המאפשר חיים לאחר שסונן מקרינה אולטרה-סגולה. היקף ההרס של מרכיבי הטבע הללו מאז מלחמת העולם השנייה משתווה כבר לחורבן שהייתה מחוללת מלחמת עולם גרעינית. מדי שנה נטבחים 17,500 מיני צמחים ובעלי חיים.

האדם שואף לתפארת פיזית ולבריאות טובה, שמתגלות וצומחות דווקא מתוך ההשחתה הרבה שהן סופגות ומתמירות לכדי חוסן; האדם צמא לאמת, שנחשפת דווקא מן הסבל, הגיהינום, השנאה, הקרפה – והרי אתם מכירים את העולם הזה! האדם כמֵה לצדק, שמתעלה מעל עצמו ונעשה לרחמים ולחסד. אבל הדחפים האציליים הללו בשום אופן אינם מפותחים כדי לשרת את צרכיו ורצונותיו של האדם, את טרוניותיו. בשום אופן אין הם מגויסים כדי לשרת את הפיתוח העצמי ואת ההאדרה העצמית; הם כוחות שנרתמים בלי תמורה, הם דחפי נתינה מתוך התרוממות רוח עילאית ובלא שיקולי רווח והפסד.

סוקרטס, שלא יחס לעצמו מידות טובות שכליות או מוסריות, הזכיר לשופטיו דווקא את גבורתו הידועה, שהוכחה שלוש פעמים בקרב. אריסטו קבע כי האומץ הוא המידה הטובה הראשונה, כי בלעדיו לא ייתכנו כנות או רוחב לב או ידידות או אפילו שנינות בשיחה. אבל סוקרטס טעה כשבמסגרת טיעונו בזכות חיי הנצח ביקש לנסח אידאות ואמונות שיאפשרו את האומץ. כי אומץ הלב הוא אכן כוחו של הלב, ומחקרים סוציולוגיים מראים כי אין הבדל בשיעור האמיצים והפחדנים בין מי שסבורים שמותם הוא שער לאושר נצחי ובין מי שסבורים שמותם אינו אלא פְּלִיָּה וסוף. שמא נאמר אפוא כי האומץ מתעורר בקרבנו מתוך טבענו החייתי? אומץ הלב של לוחם השוורים ניעור מתוך העימות עם הפר השחור; ואומץ הלב של הצולל ניעור בו בעקבות המפגש עם דג האלמוגית – גרמים ספורים של חומר שנקרש במי ים, ובכל זאת מעז לתקוף אותו; ואילו אומץ הלב של טייס הססנה ניעור מתוך תחושת אחאות כלפי הקונדורים הדואים חמישה קילומטרים מעל לשממה ולקררונים שעל פסגות האנדים.

מאז סוקרטס, שאת כיעורו הפיזי ניטשה טרח לציין ולהדגיש, ועד ג'ון רולס, האתיקה שלנו התקשתה להתמודד עם הדר גופני. האתיקה שלנו, שבנתה אוצר מילים נרחב כל כך, לא הגדירה כמידה טובה את הדחף הגברי לפתח את מערך השרירים החזק והפרופורציוני של הפר והאייל, או את הדחף הנשי לנוע בחן של פנתר. דחפים כאלה אינם נובעים מתרבות של אתיקה, אלא צומחים כתוצאה מהזמנת הטבע: שהרי בטבע, הדחף הקמאי ליופי מעטר אפילו קונכיות של רכיכות עיוורות בעיצובים ססגוניים לא פחות מנצות הפסיון, ומציג קרנבל מהמם של דגי שוניית, פרפרים וציפורים. הדחף הבורא את היופי הוא יסודי כל כך,

עד שתמצית ההתעניינות שלנו בטבע היא התפעלות מיופיו. לכנועים שבינינו די בחיים של יעילות ולבישת מדים; אבל מי שמבלים בחברת דגי שמש ושפיריות, נמרים ועיטים, יזהו את אצילות ההדר הגופני גם בבני אדם.

זכרי הפינגווין הקיסרי מתקבצים על מדף הקרח במשך תשעה חודשי חורף אנטרקטי, בסופות משתוללות ובטמפרטורה של מינוס שישים מעלות צלזיוס, וכל תהליכיהם המטבוליים מוקדשים לשמירת חום הביצים שהנקבות מסרו להשגחתם. כאשר הגוזל בוקע, הם מזינים אותו בהפרשות מגרונם עד שהקור נשבר והנקבות יכולות לחזור מן הים הפתוח בבטן מלאה סרטני קריל. כגנים בפנסילבניה, גדרונים משגרים עצמם בצווחות היישר אל עיניהם של חתולים טורפים המטפסים לקיניהם. עוקצי הדבורה משוננים, ורק קריעה קטלנית של גופה תנתק אותה מן האויב שעקצה: כל דבורה שעוקצת ברנש מטריד מקריבה את חייה למען הכוורת. בעלי חיים לא אנושיים אינם מפרישים מעשר לנזקקים; הם תורמים נוזלי הזנה מגופם שלהם, מקריבים את חייהם ממש. הם אינם מצפים לתמורה בדמות כבוד ויקר על מתנות שנתנו מרצונם. הם אינם מצפים לגמול נצח אחרי מתנת המוות שהעניקו כדי שאחרים יחיו.

האתיקה התיאורטית שלנו, מאריסטו ועד מרסל מוס וז'אק דרידה, מתעקשת לחפש הסברים לרעיון המתנה באמצעות פירושה מחדש והכנסתה למסגרת של סחר חליפין בין דברים שווים ערך – אפילו אם מכך נגזר שכבוד ויקר הם בעצם תמורה מניבת ריבית. אבל לאמיתו של דבר, את הדחף הכפייתי לתת בלי חישוב ובלי תגמול, דחף שמתעורר בנו מדי יום, רכשנו במגעינו עם האצילות החייתית. כמה נדיר הוא האומץ האנושי לומר את המילים המפחידות "אני אוהב אותך" – מפחידות כי לעולם איננו פגיעים כל כך, חשופים כל כך לפגיעה עמוקה, מאשר בהתמסרותנו לאהבת האחר! והנה כבר מינקות אנחנו נתקלים באינסטינקט הזה ועומדים על פשרו – בחתלתול שמתמסר כל כולו לחיבתו כלפינו, בקקדו הנרגשת כל כך לקראתנו עד שכל רצונה הוא להשפיע עלינו רוך וחיבה.

כמה אדיר הוא הצמא לאמת, כאשר אנחנו חושבים על אחיזתו במדענית הדגולה, במגלה הארצות הדגול! הם שבזים לכל תהילה ועושר, שכמהים רק להרחיב את גבולות דעתם אל המציאות הטרגית ביותר, אל האדישות הקוסמית של היקום כלפי משאלות המין האנושי וכלפיהם עצמם, מי ששואפים להכיר ולדעת בגופם – על כל פצעיו, מחושיו ומחלותיו – את המרחבים והאוכלוסיות הזרות של האוקיינוס ושל הטונדרה, של יערות הגשם ושל הקרחונים. התרבות האנושית מתגמלת בפרסים ובכבוד רק את מי שמגבילים את סקרנותם ואת מחקריהם לפרויקטים מסובסדים, שאמורים להביא תועלת למין האנושי. אבל מי שאכולים תשוקה לאמת אינם לומדים את תוכנית חייהם מן התרבות האנושית אלא מן האלבטרוס הפורח מן הקן וחוצה את כל קווי הרוחב של כוכב הלכת, שדואה במשך שנים מעל סערות ולילות קפואים בטרם ישוב אל קרקע מוצקה – וגם אז רק כדי להעניק מכוחו הבוגר לגידול צאצאים כמוהו. אתם החוקרים, כתב ניטשה, אתם החכמים, מקבצי כל הידע,

כעכבישים הפכתם את נתיבות היקום לרשת ללכוד בה טרף. וזאת משום שנפשכם אינה דואה כעיט מעל התהום.

מה אדיר הוא הצמא לצדק, כשאנחנו חושבים עליו אצל אישים כמו גנדי, צ'ה גווארה, נלסון מנדלה! עוד לפני שיצאו לדרכם ידעו שלאורך הנתיב שהם סוללים יימצאו התנקשויות, מארבים וחיסולים, חיי עינויים בצינוק מעלומים ועד זקנה. מבין אנשי הגרילה הסנדיניסטים אשר כרתו בשנת 1961 ברית דמים למען שחרור ניקרגואה, רק אחד – תומס בורחה (Borge) – לא נורה בג'ונגל, אבל הוא בילה שנים בגלות ובכלא. אחרי ניצחון הסנדיניסטים ב־1979 הוא נבחר בידי עמיתיו לכהן כשר הפנים. כעבור כמה חודשים הודיעו לו כפיפיו שבין אנשי המשמר הלאומי של הנשיא המודח סומוזה זוהו שלושה ממעניו בתקופת מאסרו. בורחה ניגש מיד לכלא שהוחזקו בו והורה להביאם לפניו. הוא נעץ בהם מבט נוקב ווידא שאלה אמנם היו מעניו; ואז הורה לשחרר אותם. שום הסבר, צידוק או חישוב הגיוני של הדרכים המועילות לניהול חייו של אדם בחברה האנושית לא יבאר את התשוקה לצדק שמכוחה מקריב אדם את חייו – לא פעם לשווא! וברורה עוד פחות היא התשוקה לצדק שמכוחו הוא משחרר את אויביו. כדברי ניטשה, "הצדק, שראשיתו לכול – גמול, והגמול הוא הכרח", סופו במידת המקילין ביותר עד כדי פטור לכל מי שאין בכוחו לשלם את הגמול – סופו כסוף כל עניין טוב עלי-אדמות – ביטול עצמו. ביטול עצמי זה של מידת הצדק, הן שמו ברבים נודע ומפורסם: חסד". ניטשה מוסיף ואומר כי האצילים והאמיצים ביותר שבין בני האדם קלטו את הצדק הזה שמבטל את עצמו, שמתגבר על עצמו, מן האריות, שתמיד מכוסים קרציות וזבובים המחפשים בגופם מקלט והזנה. והאריה אינו מתקומם נגדם: "וכי מה נוגעים לי הטפילים שלי! יחיו וישרצו כאוות נפשם. לכך עדיין כוחי רב עמדי!"²

2 פרידריך ניטשה, 1979. "לגניאלוגיה של המוסר", מעבר לטוב ולרוע / לגניאלוגיה של המוסר, בתרגום ישראל אלדר, ירושלים ותל אביב: שוקן, עמ' 277.

מסה וביקורת

